

ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ ВІЙНИ В РОМАНІ ГАСЬКИ ШИЯН «ЗА СПИНОЮ»

ARTISTIC RECEPTION OF WAR IN THE NOVEL «BEHIND THE BACK»
BY HASKYNA SHYIAN

Могильна Р.Я.,

orcid.org/0000-0002-2595-3479*аспірантка кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

У статті порушено проблему художньої рецепції війни в романі Гаськи Шиян «За спиною», який став лауреатом літературної премії Європейського Союзу (2019), переможцем книжкового рейтингу «ЛітАкцент року – 2019» у номінації «Проза», книжкової премії «Еспресо. Вибір читачів 2019», однією з кращих книг 2019 року за версією BBC. Доведено, що ця рецепція змодельована кризь призму суб'єктивованого погляду жінки. Дослідження з'ясує стратегії переживання війни, специфіку Я-мовлення та презентує воєнні жіночі типажі, виявляє впливи російсько-української війни на світоглядні позиції головної героїні роману «За спиною» та шляхи їх прожиття. У роботі констатовано, що в романі подана не мілітарна стратегія війни, а її суб'єктивована візія, яка виявляється через зображення стану суспільства під час війни, самосприйняття головної героїні, споглядання інших жінок та «приміряння» їх ролей чи життєвих долі на себе, спілкування та стосунки з оточуючими. Огляд рецензій засвідчує неоднозначне сприйняття роману критиками (характеристика головної героїні як зверхньої, істеричної, егоїстичної жінки, «нетрадиційної», цинічної «ватниці», екзальтованої пані, лібералки, яка прагне бути непричетною до воєнних подій), яке зумовлене руйнуванням канонічного образу жінки-берегині в умовах війни. Доведено, що роман «За спиною» осмислює душевний стан жінки у війні через потік мовлення Я-персонажа. У статті прослідковано, як через Я-мовлення виражаються травми головної героїні, які порушують проблеми голодного дитинства 90-х рр.; несприйняття та боязні війни, майбутнього материнства; самотності, причин конс'юмеризму та страху смерті. Також у роботі виявлені та проаналізовані причини свідомісного уникання головною героїнею будь-яких мілітарних тем, які ототожнюються зі смертю; причини депресивного розладу, пов'язаного з кризовим станом свідомості через несприйняття соціумом ставлення героїні до подій війни; характер стосунків із чоловіком-військовим та причини маскулінізації жінки під час війни.

Ключові слова: сучасна жіноча проза, Гаська Шиян, роман «За спиною», художня рецепція війни, Я-мовлення, жіночі типажі.

The article touches upon the problem of artistic reception of war in the novel «Behind the Back» by Haska Shyian, which won the European Union Prize for Literature (2019), book rating winner «LitAccent – 2019» in the prose nomination, book award «Espresso. Readers' Choice 2019», and one of the best books of 2019 according to the BBC. It is shown that this reception is modelled through the prism of a woman's subjective view. The study reveals the strategies of experiencing war, the specifics of self-speaking and presents military female types, identifies the impact of the Russian-Ukrainian war on the worldview of the main character of the novel «Behind the Back» and the ways of living. The paper states that the novel presents not a military strategy of war, but its subjective vision, which is manifested through the depiction of the state of society during the war, the main character's self-perception, the contemplation of other women and the «trying on» of their roles or life destinies, communication and relationships with others. The analysis of the reviews shows the controversial perception of the novel by critics (description of the protagonist as an arrogant, hysterical, selfish woman, «non-traditional», cynical «vatnytsia», an exalted lady, a liberal who wants to be uninvolved in military events), which is due to the destruction of the canonical image of a woman-keeper in the conditions of war. It is proved that the novel «Behind the Back» reflects the state of mind of a woman in war through the speech flow of the I-character. The article traces how the main character's traumas are expressed through I-speaking, which raise the problems of the hungry childhood of the 1990s; non-perception and fear of war, future motherhood; loneliness, the causes of consumerism and fear of death. The work also identifies and analyses the reasons for the protagonist's conscious avoidance of any military topics that are identified with death; the causes of depressive disorder associated with a crisis state of consciousness due to society's rejection of the protagonist's attitude to the events of the war; the character of the relationship with her military husband and the reasons for the masculinisation of women during the war.

Key words: contemporary female prose, Haska Shyian, novel «Behind the Back», artistic reception of war, first-person narration, female characters.

Постановка проблеми. Соціально-політичні зрушення та початок військових дій на сході України від 2014 року відобразилися в художній літературі. Актуальною в сучасній поезії та прозі стала тема російсько-української війни. Найвизначнішими є романи Артема Чеха «Точка нуль», Мартина Бреста «Піхота», Сергія Жадана

«Інтернат», Василя Шкляра «Чорне сонце», Тамари Горіха Зерня «Доця», Галини Вдовиченко «Маріупольський процес». Серед них вирізняється текст Гаськи Шиян «За спиною». Він є лауреатом літературної премії Європейського Союзу (2019), переможцем книжкового рейтингу «ЛітАкцент року – 2019» у номінації «Проза»,

книжкової премії «Еспресо. Вибір читачів 2019», одна з кращих книг 2019 року за версією BBC. Однак роман неоднозначно сприйнятий критикою. Зокрема, М. Рябченко вважає твір образливим для жінок, які чекають чоловіків у тилу, оскільки нараторка позиціонується як зверхня, істерична жінка, яка егоїстично сприймає позицію чоловіка піти на війну, у якій відсутнє співчуття до інших жінок-волонтерок та яка «ядучо аналізує» їх життя. На думку М. Рябченко, головна героїня заперечує патріотизм, тому що це суперечить її гедоністичним прагненням та відповідає типу людини, хто «устал ат вайни» [9]. Є. Лакінський зауважує, що головна героїня «нетрадиційна» жінка, яка забезпечує себе сама, а не за кошти чоловіка чи коханця, володіє глибоким цинізмом, належить до категорії «ватників» через виправдання інших людей говорити російською [6]. Д. Крапивенко називає нараторку екзальтованою пані та лібералкою, оскільки вважає роман зразком ідеологічної літератури, а також засуджує жіночу тілесність у романі («це як розчинені двері в жіночий туалет») [1]. М. Марченко вказує на бажання героїні бути непричетною до подій війни та європейську спрямованість роману (риси фемінізму, лібералізму та толерантності до сексуальної інакшості) [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Роман Гаськи Шиян «За спиною» привернув увагу таких науковців, як Т. Гребенюк, О. Пухонська та О. Сидоренко. Т. Гребенюк визначила просторові чинники занурення у світ роману, констатуючи найбільший рівень рецепції роману представниками покоління головної героїні, який пов'язаний з таким політичним процесом як руйнування Радянського Союзу. Чинниками, які сприяють зануренню в роман та емпатії до нараторки є просторові об'єкти (топоси скупчення людей, українські села, зображення містечка дитинства (асоціюється із занедбаним простором), образ військової частини)). Усі ці локуси викликають у головної героїні страх смерті або бажання уникнути їх через втечу [3]. За О. Пухонською, роман «За спиною» – це літературна рефлексія травми війни, яка (рефлексія) розкриває історію жінки в тилу та здійснює терапевтичний ефект через розповідь про цю травму світу. Цей світ виявляє патріотичний пафос, рекламний та медійний фарс. О. Пухонська констатує наявність у Марти індивідуальної травми, яка дешифрується через травму суспільну. Головна героїня не приймає таку реальність, тому не може змиритися із статусом жінки в тилу [8]. О. Сидоренко прослідкувала гедоністичний світогляд нараторки та високу

стихію тілесності. Внутрішній конфлікт героїні роману, на думку О. Сидоренко, спричинений бідним дитинством. Інфантильність, гедонізм, неготовність брати на себе відповідальність спричинене, за О. Сидоренко, дитинством Марти, яке припало на 90-ті рр. минулого століття [10].

Знаходимо спільність поглядів Т. Гребенюк та О. Сидоренко в тому, що вони виокремили в образі головної героїні наявність страху смерті, а також причини травми у її дитинстві, яке припало на період становлення української Незалежності. О. Пухонська та О. Сидоренко виділили космополітизм та гедонізм як головну рису характеру героїні роману, яка намагається вдовольнити фізичні та тілесні потреби, які виступають компенсацією голодного дитинства. Зважаючи на окреслений огляд праць науковців, вбачаємо актуальним виявити та проаналізувати художню рецепцію війни за романом «За спиною».

Мета дослідження полягає в осмисленні художньої рецепції війни в романі Гаськи Шиян «За спиною».

Виклад основного матеріалу. В інтерв'ю видавництву «Фабула» Гаська Шиян говорить про те, що написання роману інспіроване почутими історіями жінок, бажанням заявити непроговорені теми [4]. Варто наголосити, що письменниця мала на меті розкрити психотип людини, яка опинилася у ситуації безвиході через війну. На сторінці соцмережі Facebook 10 березня 2023 року Haska Kerosina Shyyan (Галина Шиян) поширює допис із покликанням на інтерв'ю, у якому висловлює думку про те, що «бажання героїні сховатись від усього дуже зрозуміле багатьом». Крім того, вона говорить про необхідність в літературі заявляти звичайні людські проблеми, які можуть одночасно хвилювати велику кількість людей. «Література є простором сумнівів та свободи» [5] – підсумовує письменниця, а не творінням «всезнаючого» автора. У рецензії на роман «За спиною», Роксана Харчук зауважує слабкість читацьких та професійних рецензій на твір, аргументуючи це тим, що «...авторка подає гарячу тему російсько-української війни, *зміщуючи (курсив – Могильна Р.) акцент з фронту...*» [11]. Здебільшого прийнято вважати, якщо в центрі сюжету твору війна, то твір має показувати силу, героїзм, відвагу головних персонажів, співчуття, допомогу, а не пасивність, розкриття внутрішнього стану (пригнічення, депресії), неоднозначність висловлювань щодо війни. Власне другий ракурс на перший погляд показує нараторка. Роман насичений такими підтвердженнями: «після слів «на Сході країни» я перемикаю»

[12, с. 47], «краще би загубили твій військовий або зламали тобі руку – кажуть, жінки вдаються до такого надійного методу вбереження чоловіків від війни» [12, с. 231]. Специфіка художньої рецепції війни насамперед зумовлена тим, що вона подана через суб'єктивоване Я-мовлення і Галина Шиян передає читачу її образ безпосередньо вустами Марти. На відміну від героїні роману «Доця» Тамари Горіха Зерня (Книга року за версією BBC – 2019, де основний акцент теж зосереджений на одній жінці і її способах переживання війни), яка мітингує в центрі Донбасу, стає безстрашною волонтеркою, всиновлює дитину-сироту, Марта цілком протистоїть Ельфю (Доці) своєю стратегією осмислення війни. Героїня відсторонює будні збройного протистояння від себе.

Крім виразної особливості твору, яка характеризується зображенням жінки у тилу, на перший погляд необтяженої проблемами, проблематика роману широка: бюрократичне життя в Україні, стосунки жінок з чоловіками під час війни, волонтерство, проблема переселенства, дітей загинувших воїнів, материнства, малолітнього алкоголізму, легкодоступності наркотичних речовин та наслідки їх вживання, життя заробітчанин, домашнього насильства, суспільства під час війни, стереотипного мислення, травмованості «голодним» дитинством 1990-х рр.

Нараторка роману Марта, яка працює у сфері ІТ, має достатньо грошей, щоб дозволити купити будь-що. Це 27-річна екстравагантна жінка з «фіолетовою стрижкою і великими грудьми» [12, с. 250], яка проживає у Львові, їздить на роботу власним авто, купує все, що забажає – з одного боку та самотністю, зламанним дитинством голодних 90-х років – з іншого. Проблема, на якій зав'язується оповідь – вибір її хлопця Максима піти в армію. Це рішення він прийняв сам, тому несхвалений вибір хлопця зумовлює кризовий стан Марти. Відразу після цього життя здається безбарвним: «дихаю, як риба» [12, с. 3], «я відкриваю рот, щоб закричати, але звідти тільки вилітає кулею німа порожнеча» [12, с. 7], «мені так паршиво, що аж на все байдуже» [12, с. 14], тому вона стає «...умиротворено-байдуже-безсилою» [12, с. 9] та констатує: «...задушую ридання всередині» [12, с. 12]. Внутрішня дисгармонія поєднується з фізіологічними симптомами: «Очі провалилися в ями з синцями. Груді обвисли...», «Шкіра посиніла і вкрилася капілярами», «У голові паморочиться», «В горлі стоїть камінь» [12, с. 7]. Наодинці із собою Марта зізнається, що рішення хлопця є «безперспективною перспективою» [12, с. 6]. Перший день відсутності

Максима у житті головної героїні виказується алкоголем, як спробою втечі від реальності, егоїзмом з приводу вибору її хлопця («Мене там взагалі немає у цьому твоєму просторі»; «Якби цей хлопець ... мене безумовно любив, то залишився б поруч...» [12, с. 19]); пошуком еротичних втіх самозадоволення, які виправдовує непевністю часу; ревністю, що виявиться пророчною: «Ось якась юна патріоточка, громадська активістка, волонтерка... закрутить там тобі голову своєю пасіонарністю, бо матиме те, чого бракує мені» [12, с. 19]. Ці сигнали жінка не видає за слабкодухість, але вони транслиють глибоку образу, злість, дратівливість ситуацією («Радість і гнів змішуються у моєму тілі...», «... ротом повалить піна ...» [12, с. 21]); відсутність бачення майбутнього у стосунках на відстані. Пригнічений стан жінки підкреслюється від неприйняття свого тіла: «Тіло мені здається якимось сірувато-м'лявим, у м'язах немає тонусу, а у шкірі пружності, суглоби видають підозрілий хрускіт...» [12, с. 106] до замилювання ним: «... відволікаюся ... на розглядання у дзеркалі власних грудей. Одна трохи вища, одна трохи нижча, ... обидвоє масиві і пружні.... Їх приємно стискати...» [12, с. 108] або його дослідженням: «Я напружую перед дзеркалом сідниці...» [12, с. 35]; «... ставлю між ніг люстерко. Я гірша? Чи краща? Така сама, як усі? Чи, як усі, унікальна?...» [12, с. 41]).

Згодом Марта залучається до тилового образу війни та вирішує познайомитися з волонтерками своєї фірми. Волонтерство є одним із сигналів для читача, що «За спиною» – це роман про опосередковану війну. Щоб проаналізувати осмислення війни життям жінки з тилу, варто проаналізувати калейдоскоп жіночих долі чи швидких споглядань у романі, які озвучує Марта. Ці образи розпорошені на сторінках роману як другорядні, але такі, які займають певну роль у житті головної героїні або такі, про яких згадується одноразово під час споглядань Марти за оточуючими. Гаська Шиян розмірковано подає типологію жінок у стані війни. Це реалізована, але самотня жінка, жінка-вдова, багатодітна мати, берегиня домашнього затишку, жінка-переселенка, жінка-волонтерка, жінка-емігрантка. Другорядними, але значущими в житті Марти є 7 типів: подруга-колега Софка, переселенка Лера, вчителька французької, мати трьох дітей Катруся, білявка Елла («радіо-Елла»), волонтерка Ольга. Окремо виділяємо маму Марти, заробітчанину, яка зневірилася в бідному сімейному житті 90-х рр. та поїхала в Італію, а також малознайому дівчину-музикантку, яка виросла в Донецьку. Із нею головна героїня зна-

йомиться у Франції і розв'язка роману анонсує запрошення дівчини приїхати до неї як черговий спосіб Марти уникнути депресії. Спостерігаючи за діяльністю дівчат-волонтерок на штаб-квартирі, Марта підкреслює: «Я провалююсь в якусь прострацію...», «Таке враження, що їм про це все не так боляче і страшно думати, ніж мені. Можливо, просто звикли і мають достатньо міцний дух, щоб не розкисати...» [12, с. 58]. Слушно підкреслює: «Ох, навіщо мені цей чужий біль? Це проектування на себе, якого не уникнеш? За що ти (Макс – курсив Могильна Р.) мене у це втягнув?» [12, с. 62]. Таким чином, вона самовільно входить у війну через споглядання жіночих ролей та «приміряння» їх образів на себе. Жінка вбачає смерть у будь-яких мілітарних темах. Оскільки головним тригером на якому зав'язуються інші події роману похід коханого Марти в армію, вона хоче закрити очі Макса на рекламні слогани, які трактують героя війни та «... тицьнути носом у несміливий напис маркером на стіні військового: «Солдатами не народжуються, солдатами помирають»» [12, с. 47]. Про перших добровольців у АТО жінка відгукується як про необдуманих у примірянні ролей рятівника-воїна, надмірно пасіонарних, гнаних за нереалізованою маскуліністю, але без чітких орієнтирів якими можуть повернутися назад. Після повернення з війни вони мисляться нараторкою такими, про яких забувала держава, які переживали страх та нерозуміння.

Розвезення подарунків дітям, де в кімнатах Марта помічає весільні фото поруч із портретами з чорними стрічками та втомлені очі жінок, лише підкреслюють стан безвиході та негативних наслідків війни. Вона вбачає мало сенсу у героїзмі, який породить чергова смерть військового. Тетяна Гребенюк констатує: «...страх смерті нараторки змушує її до ірраціональної поведінки...» [3, с. 8]. Вперше Марта озвучує свій страх новій знайомій Еллі, ділячись враженнями від отримання повістки: «... перше, що я побачила перед очима, – його маленьке біле тільце, уявила його мертвим...», «Мабуть, труп буде зовсім жалюгідним і хирлявим» [12, с. 155]. Про зворотню сторону героїзму Марта висловлюється також у ключі смерті: «... людські жертви на революціях і війнах завжди марні» [12, с. 342]. У несвідомому страхові смерті, пов'язаному з війною, головна героїня зізнається собі лише наприкінці роману: «Щойно хтось заводить розмову на мілітаристично-політичні теми, я починаю від'їжджати» [12, с. 343]. Безсенсовість війни, антонімічна вітальності, викликає у неї бажання самоізоляції, лякає її та

змушує відчувати потребу у відгородженні себе від цих ситуацій, оскільки Марта переконана: «Будь-яка національна ідея принесла на індивідуальному рівні більше шкоди, ніж добра і лише збільшила на кладовищах кількість пам'ятників...» [12, с. 343]. Як варіант втечі, у головної героїні з'являється бажання ховатися вдома або їхати у безпечне місце. Марта отримує сатисфакцію та спокій від «проживання» життя у своєму ліжку. Вже на початку роману зустрічаємо: «Найбільше я зараз хочу опинитися вдома під ковдрою. Накритися з головою і не виходити до весни» [12, с. 7], «... як не хочеться нікуди йти» [12, с. 75] або «Можна навіть не виходити з квартири. Не вилазити з-під ковдри» [12, с. 348], чи «...більшість вихідних я не знаходжу сил підвестися ліжка ...» [12, с. 251], «... у мене зараз найбільше бажання все проспати і нікуди не прийти» [12, с. 344]. Неодноразово Марта говорить про бажання покинути свою країну: ««Забери мене кудись літачку!» – адресую я ... своє цілком людське прагнення перекласти камінь з душі на крила вищих сил» [12, с. 13], «Іноді я втикаю гугл-мепз, подумуючи, чи не перезимувати в Азії» [12, с. 348]. Стереотипи, які нав'язує суспільна думка, пов'язана з ролями жінки в тилу, спочатку перетворюють Марту у їх виконавця. Це дії, пов'язані з участю у волонтерській діяльності, бажанням бути ближче до коханого і його підтримувати, спілкуванні з жінками-волонтерками, з якими у Марти немає спільних цінностей. Проте згодом такі ролі самовільно виходять з її життя. Внутрішнє протистояння загальноприйнятим нормам викликають у Марти нерозуміння та відторгнення. Ситуація довкола перетворює жінку на депресивну істоту. Нав'язане публічною думкою мислення з правилами поведінки під час війни заважає вільно думати та рухатися вперед: «...відчуття провини перед чимось і кимось (курсив – Могильна Р.) неокресленим, яке атакує тупим грудним ниттям щоразу, як намагаєшся зробити щось приємне для себе. Щось (курсив – Могильна Р.), що нікого не врятує, нікому не зашкодить і нічого не змінить...» [12, с. 350]. Це «щось», на думку Марти, не дає без докорів сумління радіти простим речам, таким, як перегляд комедій, слухання музики чи радісне одягання суконь, але спокутуватиметься щоразу, коли вона буде донатити. «Мене поглинає якась апатія до всього» [12, с. 251] – так описує свій стан героїня. Нереалізованість, безвихідь впливає та фізичний та емоційний стан. Це змушує її не відчувати свою привабливість та тіло, хворіти затяжною застудою і бути безрадісною навіть до їжі.

Окремою лінією в романі є розповідь про любовні стосунки героїні. Перша зустріч закоханих відбулася у військовій частині, де Марта відчувала дискомфорт перебування через занедбаність простору та подавлені сексуальні інстинкти обох. Друга зустріч, пов'язана з відпусткою Макса, яку жінка організує сама. Прибувши автомобілем Марти на відпочинок до готелю у Карпатах, Макс вмикає новини з передової, чого дівчина не розуміє, оскільки «...давно ж відомо, що у світі нічого доброго не трапляється і все котиться у прірву» [12, с. 228]. Вона бажає абстрагуватися від війни, яку транслюють телестрічки новин. Неофіційно-жартівлива пропозиція коханого вийти за нього заміж, завершується його відповіддю: «Війна в країні – які діаманти? ... Зробимо щось із фольги» [12, с. 228]. Весілля Макса і Марти, яке заплановане на вересень, не стимулює її готуватися до церемонії, як до чогось важливого, оскільки «...настрій коливається від думки «яке весілля, коли в країні таке діється» до «треба щодня гуляти як востаннє, бо невідомо, що буде завтра»» [12, с. 250]. Жінка зосереджує увагу на стані суспільства: «... всіх поглинула анемія...», «Люди довкола сіро-зелені і кволі» [12, с. 250]. В той же час прислухається до свого тіла, відмічаючи проблеми із серцем, зниження лібідо, апетиту, погладшанням, застудою, помічає апатію до всього та називає своє тіло «перекошеною жалюгідною халупою» [12, с. 251], яку занедбали.

Випадково запрошена до поїздки у Францію, Марта нарешті починає описувати довколишнє середовище та свої відчуття як позитивні. Вона натхненна подорожжю, прогулянками пам'ятними місцями Парижу, спілкуванням з «інакшою» Катрусею (яка теж внутрішньо змінюється) та новими знайомими. Світ здається інакшим Марті, тому тут вона насолоджується життям, яке дарує їй відчуття легкості та свободи. У звичному потоці свідомості жінка говорить: «Як мені усього хочеться. На противагу понурому «не хочеться нічого», яке переслідувало мене так довго» [12, с. 286]. Фактично, героїня «відгороджується» від світу, наповненого подіями війни та відчувається щасливою там, де не треба підлаштовуватися під запити суспільства, відчуваючи на собі провини чи невдоволення. Авторка роману «За спиною» неначе вкотре доводить, що війна – це сотні скалічених життів. В інтерв'ю для «Урядовий кур'єр» Галина Шиян говорить: «... до революції, війни можна по-різному ставитися»; «...навіть якщо не брати до уваги, на чиєму боці були загиблі чи жертви, у будь-якому разі це

стосується їхніх близьких. Це історії сімейних драм, травм, трагедій, зруйнованих доль. Це те, про що важливо не забувати» [2].

Ще однією проблемою, пов'язаною головною героїнею є проблема голодного дитинства. Батьки Марти постраждали від системної бідності в молоді роки. Нараторка розуміє їх пригнобленість через виплати зарплат зеленим горошком та майонезом, життям в холодній хрущовці, «недоладній їжі» [12, с. 70] та пасивній життєрадісності батька, як захисній протидії його професійній непотрібності. У підлітковому віці Марта зневажала вибір матері стати заробітчанкою та покинути батька в Україні, але в кінці роману, розв'язка якого відкрита, вона сама «тікає» від української реальності в іншу країну. Марта відчуває провину за можливість купувати щось дороге, а поїздки в Німечку відчуває життєво необхідною задля здійснення мрії мами та жінок її покоління. Смак мандарини відкриває перед Мартою спогади дитинства, у якому мама змогла купити одну мандаринку та покласти під подушку на Святого Миколая. Оскільки пам'ять про пасіонарність матері викликає відчуття провини, в дорослому житті Марта відзначає її силу волі, тому що «... узяла себе в руки і поїхала в нікуди» [12, с. 71]. Нинішнє життя батька, який став «опухлим старим дідуганом у занедбаному одязі» [12, с. 260], змушують Марту визнати: «Його життя вже не підлягало редизайну і поверненню до дефолтних налаштувань» [12, с. 260], вона відчуває свою безпорадність: «...в мені борються схлипи від відчуття причетності до фейлу цього життя...» [12, с. 261].

За самоізоляцією та необдуманим конс'юмеризмом головної героїні роману приховується також проблема материнства та продовження роду. Головна героїня навряд чи стане матір'ю. Вона з відчаєм спостерігає за волонтерками із дітьми, деякі з яких втратили батька на війні і яким доводиться «тягнути» всі обов'язки на жіночих плечах, відчуває обмеженість та зубожілість материнства. На волонтерській штаб-квартирі Марта провалюється у рефлексії виховання дітей самотужки. «Правду кажучи, опинитися у такій ситуації – одна з чи не найбільших моїх фобій ... хочеться застосувати одразу всі можливі засоби контрацепції...» [12, с. 89] – підкреслює жінка. Глузливо-необдумана пропозиція Максима «зробити» дитину викликає у неї незрозуміле незнайоме почуття: «...все обривається... накочується якась панічна нудота. Дихалку перехоплює...» [12, с. 120]. Війна спричиняє зменшення чоловічої частини населення і провокує у Марти страх

народжувати дитину та залишитися матір'ю-одиначкою без підтримки чоловіка. Останнім абзацом роману жінка підтверджує цю думку, говорячи про дітей-сиріт та жінок-одиначок: «... дітям, які народяться без татів, і дівчатам, які посивіють у двадцять, цих дітей виношуючи» [12, с. 350]. Роман демонструє дві зустрічі Марти та Максима, яких достатньо для осмислення стану самотності жінки. Марта маскулінізується під впливом соціуму та життя наодинці. Перебираючи на себе ролі чоловіка, який не поруч, вона усвідомлює, що може сама себе забезпечувати на фінансовому та побутовому рівнях, водити авто, вдовольняти себе в сексуальному плані (досвідом лесбійських стосунків та самозадоволення).

Висновки. Отже, роман Гаськи Шиян «За спиною» створює не мілітарний образ війни, а суб'єктивований мовою головної героїні Марти. Так роман відтворює буттєві стани жінки у воєнному часі, виявляє її травми та страхи, які оприявнюються через її залучення до подій війни в країні.

Однією з перспектив подальших досліджень є аналіз жіночих типажів роману, які умовно можна розділити на близьких до головної героїні (7 типажів) та жінок під час одноразових споглядань Марти, що відкриє нове перепрочитання роману з унікального погляду – точки зору другорядних персонажів, їх суспільних ролей та дозволить зробити порівняльну характеристику з головною героїнею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Krapyvenko D. Facebook: веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/krapyvenko.dmytro/posts/3530791223659649> (дата звернення: 25.02.2025).
2. Власенко В. Гаська Шиян: «Я дуже захотіла дати голос жінкам, чиї чоловіки воюють». *Урядовий кур'єр*: веб-сайт. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/gaska-shiyan-ya-duzhe-zahotila-dati-golos-zhinkam/> (дата звернення: 01.03.2025).
3. Гребенюк Т. В. Наратив однієї втечі: просторові чинники занурення у світ роману Гаськи Шиян «За спиною». *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2019. № 1. С. 5–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_fi_2019_1_3 (дата звернення: 06.03.2025).
4. Інтерв'ю з автором. Гаська Шиян. *Видавництво «Фабула»*: веб-сайт. URL: <https://fabulabook.com/blog/interv-yu-z-avtorom-gaska-shiyan-8111> (дата звернення: 25.02.2025).
5. Кострикіна С. «Література – це територія свободи і сумнівів». Інтерв'ю з письменницею Гаською Шиян. *Tie2*: веб-сайт. URL: <https://tie2.lt/ua/shiyan/> (дата звернення: 25.02.2025).
6. Лакінський Є. МАРТА – НЕ КУРВА! «За спиною» Гаськи Шиян – книжка про реальних людей в тилу з усіма їхніми вадами. *Texty.org.ua*: веб-сайт. URL: <https://texty.org.ua/articles/100900/marta-ne-kurva-za-spynou-gasky-shiyan-knyzhka-pro-realnyh-lyudej-z-usima-yihnimy-vadamy/> (дата звернення: 25.02.2025).
7. Марченко М. Ілюзія непричетності: «За спиною» Гаськи Шиян [Рецензія]. *BBC News Україна*: веб-сайт. 2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50303181> (дата звернення: 25.02.2025).
8. Пухонська О. Війна поза війною, або чи можлива втеча від травми (за романом Гаськи Шиян «За спиною»). *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2023. Vol. XI/1. С. 139–154. DOI: 10.14746/sup.2023.11.1.10
9. Рябченко М. Facebook: веб-сайт. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2838020439595530&id=100001628046900 (дата звернення: 25.02.2025).
10. Сидоренко О. Війна як каталізатор ревізії стереотипів патріархальної культури в романі Гаськи Шиян «За спиною». *Журнал «Український смисл»*. 2021. № 1. С. 125–135. DOI: <https://doi.org/10.15421/462111>
11. Харчук Р. Паперова душа літературного персонажа як знак реальності. *ZBRUC*: веб-сайт. URL: <https://zbruc.eu/node/90302> (дата звернення: 25.02.2025).
12. Шиян Г. За спиною: роман. Харків: «Ранок»: Фабула, 2019. 350 с.